

Соборний майдан

3(117) травень-червень 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЛУХІВ»

Ольга ЛЯШКО

Головна зберігачка фондів
Національного заповідника
«Глухів»

Інструмент для шиття

Без сумніву, навряд чи в світі є людина, яка хоча б раз в житті не тримала в руці голку. Цей простий предмет давно увійшов у наш побут і отримав широке застосування. У шитті та вишиванні голки використовуються для створення стібків та орнаментів на тканинах, у медицині – для забору крові, введення лікарських розчинів, під час проведення хірургічних операцій. А ще голки застосовують під час наукових досліджень для збирання зразків матеріалів, наприклад, кристалів, мікроорганізмів тощо.

Не кожен музей у світі має у своїх колекціях голки. У музейному фонді Національного заповідника «Глухів» зберігається такий предмет, датований XII–XIII ст. Давня голка, про яку ідеться, була знайдена під час проведення земляних робіт на території нашого міста. На вигляд вона анітрохи не поступається сучасним зразкам. Вона має тонкий металевий стрижень довжиною 42 мм з гострим звуженим вістрям та вушком, у яке заправляли нитку для шиття.

А чи замислювалися ви, чому голка має таку назву і яку історію має ця, на перший погляд, звичайна річ? Ось один із варіантів походження її назви. У давнину волів запрягали в ярмо, котре закріплювали тонкою загостреною з одного кінця дерев'яною паличкою – голкою. Звідси й перейшла назва на всім добре відомий інструмент.

Історія голки сягає в далеке минуле. Відомо, що її перші зразки виготовляли з риб'ячих і пташиних кісток. Такі голки були знайдені серед предметів кам'яного віку. В Африці як голками послуговувалися товстими жилками пальмового листа, до яких прив'язувалися нитки, зроблені з рослин. А в давньоєгипетських руїнах виявили голки з каменю та бронзи. Деякі з них, до речі, швидше нагадували шило, яким користуються чоботарі, оскільки в

Голка XII–XIII ст. з фондів Заповідника (н/д 628)

них не було отвору. За допомогою таких голок робили дірочки в різних матеріалах. Вважається, що перша сталева голка була знайдена в Баварії, і датується вона III ст. до н. е. Функцію вушка в ній виконував незагострений кінець, який загинали в маленьке кільце.

Сучасна голка з'явилася лише в XIV ст. разом із впровадженням процесу волочіння дроту. Голки активно стали виготовляти в Німеччині та Іспанії, а вушка в них вибивалися виключно вручну, методом проколу. Дещо пізніше, у XVI ст., англійці створили верстат, який дозволяв зробити в голці звичне нам вушко. Після цього весь світ почав використовувати зручну сталеву голку, адже вона більше не зачіпала тканину своїм кустарним вушком. Найбільшу кількість голок у світі виготовляли в Англії. Ця країна стала на довгий час монополістом і постачальником такого усім необхідного потрібного товару.

В Україні найстаріша кістяна голка датована V ст. до н. е. Її знайшли під час археологічних розкопок на території Херсонської області. Перші сталеві голки були завезені до нашої країни у XVII ст. купцями з Європи. До цього користувалися бронзовими та срібними голками. Щодо золота, то із нього голки як знаряддя праці ніде не виготовляли, бо це занадто м'який метал, який гнеться і ламається.

У Японії є одна буддійська церемонія, яка має назву «Фестиваль зламаних голок». Фестиваль триває вже понад тисячу років та відбувається 8 грудня

на території всієї країни. Раніше у ньому брали участь лише кравці, сьогодні – будь-хто, хто вміє шити. Для голок споруджується спеціальна «гробниця», туди кладуть ножиці і наперстки, у центр ставлять дерев'яну мисочку. В останню складають усі голки, що зламалися або погнулися за минулий рік. Після цього одна зі швачок промовляє спеціальну «молитву-подяку» голкам за гарну службу, а далі їх загортають у папір і спалюють.

Голка – ключовий інструмент у розвитку цивілізації. Ця така необхідна у побуті річ ще з давніх-давен є справжнім символом ремесла й працьовитості. Зараз виготовляють понад 25 видів голок для шиття. Їхні назви говорять самі за себе: швейні, вишивальні, шорні, мішкові, парусні, хірургічні тощо.

Людство віддає шану цьому маленькому металевому стрижню, який може як деформувати річ, так і полагодити. У Нью-Йорку є навіть пам'ятник голці у гудзику, у Мілані – пам'ятник голці з ниткою, висота якого більше 10 метрів.

Про голку як інструмент, котрий творить дива, ідеться у багатьох українських прислів'ях, приказках, загадках. Так, наприклад, якщо згадували про родинні зв'язки, говорили: «Куди голка, туди й нитка». Про те, що вже ніколи не знайдеш, зауважували: «Загубилась, як голка в сіні». Про недбалу дівчину гуморили: «Без голки не вбереться, без ножа не розбереться». А якщо людина не опанувала ремесло, примовляли: «Без сокири – не тесляр, без голки – не кравець».

Надія МІРОШНИЧЕНКО

Вчена секретарка
Національного заповідника
«Глухів»

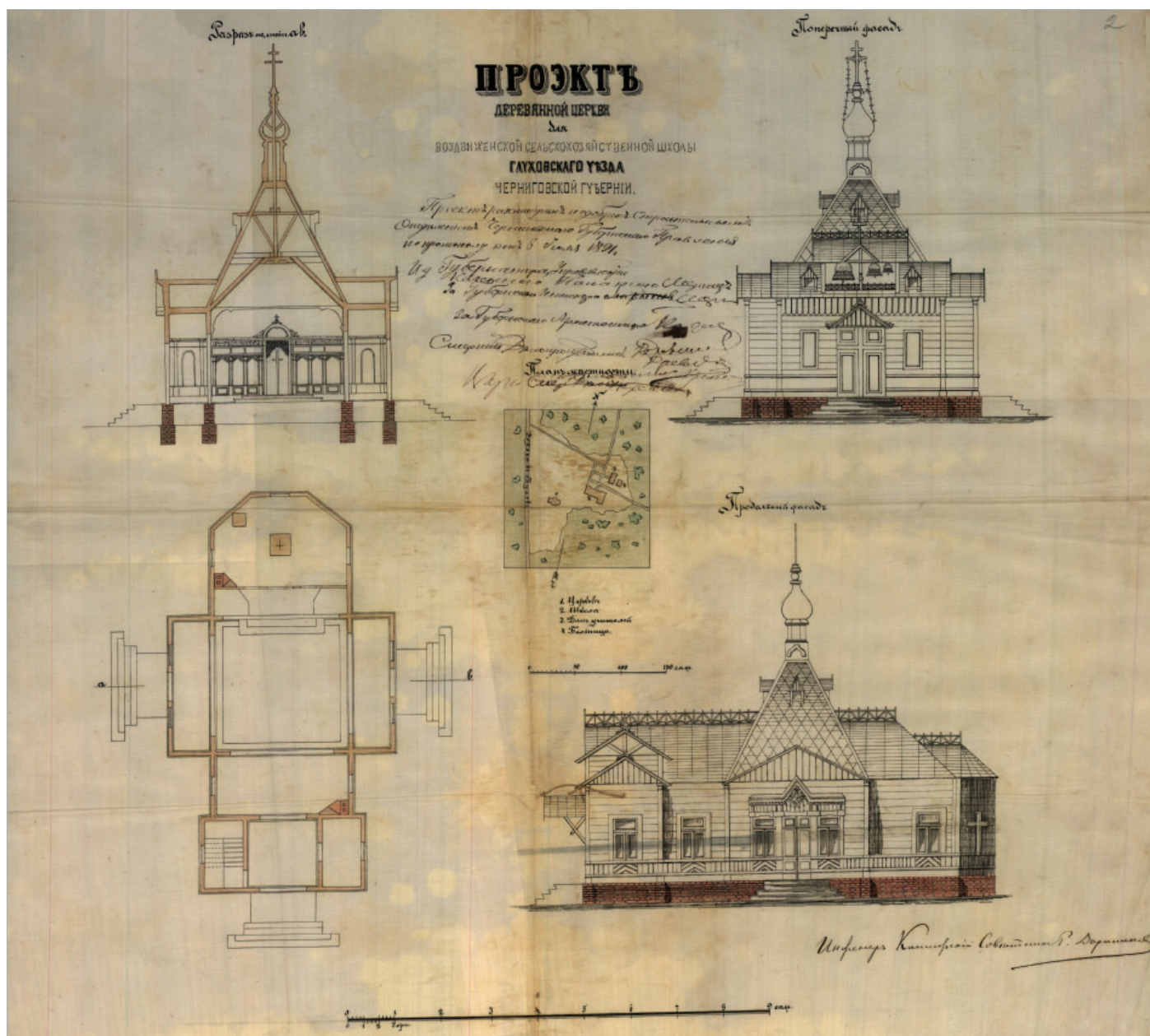
Храм села Воздвиженське Глухівського повіту

Село Воздвиженське (нині Ямпільська громада) було засноване у 1815 році і входило до складу Ямпільського маєтку, яким володіла родина знатних поміщиків Неплюєвих. Село з'явилося посеред непрохідного лісу, про що згадує у своїй книзі «Воздвиженская школа – колыбель Трудового братства» Микола Миколайович Неплюєв. Деревя були вирубані таким чином, що Воздвиженське опинилося в оточенні су-

цільного парку, який за словами М. Неплюєва і став його найліпшою окрасою. Щодо назви села, то директор громадського історико-меморіального музею «Трудове братство М.М. Неплюєва», житель Воздвиженського В.М. Авдасов припускає, що цей населений пункт був освячений в день православного свята Воздвиження Хреста Господнього.

З середини XIX ст. село активно розвивається. Тут вже працювали два заводи –

гуральня та цегляний; майстерні – столярна та слюсарна; також функціонували ферма та скотний двір. Воздвиженське було тоді звичайною поміщицькою економією, поки його господарем у кінці XIX ст. не став Микола Миколайович Неплюєв. З його появою життя воздвиженців суттєво змінюється. За декілька років вони дізнаються, що означає свідомо віра в Бога, життя в общині, які можливості відкриває перед людиною освіта. Тож

Проект дерев'яної церкви у Воздвиженському (1891 р.). ДАЧО, ф. 127, оп. 26 б, од. зб. 108, арк. 2

приїхавши у Воздвиженське у 1883 році, М.М. Неплюєв вже у 1885 році засновує тут сільськогосподарську школу для чоловіків, через шість років відкриває аналогічну школу для жінок. У 1895 році з випускників вище названих навчальних закладів формується та діє на офіційній основі Православне Хрестовоздвиженське Трудове Братство.

Святиною Трудового Братства був храм Воздвиження Животворящего Хреста Господнього, освячений 11 вересня (в день народження М.М. Неплюєва) 1893 року. Сакральна споруда у Воздвиженському була дерев'яною, одностовпою, тридільною, з цегляним цоколем, відносно невеликою за розміром, розрахованою приблизно на 200 прихожан (рис. 1).

Збережені зображення церкви не дадуть про неї такого повноцінного уявлення, як її детальний опис, зроблений Миколою Неплюєвим. Завдяки цьому ми маємо можливість відтворити в уяві кольорову гаму храму та дізнатися про його внутрішню і зовнішню оздоблення.

«На южной стороне поляны, среди дендрологического сада, возвышается церковь в русском стиле, вся серая, с белой резьбой и зеленою крышею, увенчанною тремя золотыми крестами. На белом фоне ее окон рельефно выступают большие синие кресты, а скромные колокола приютились под невысоким навесом, в виде балкона, над главным входом (рис. 2).

...По обилию крестов, церковь эта по праву может назваться крестовою. Большие, синие стеклянные кресты в белых матовых окнах, большие белые

Хрестовоздвиженський храм на початку XX ст.

кресты на каждой половине наружных дверей. Внутри – крестов еще больше. Вся церковь, в форме креста, выкрашена однообразно светло-голубою краской с темно-синими колоннами на углах, такими же большими крестами на обеих половинах внутренних дверей, лутками и оконными рамами. Иконостас светлого резного дуба, с инкрустациями и рельефными украшениями из черного дуба, сделан мастерами наших свесских столярных заведений. Целый ряд крестов над иконостасом, множество прямых и андреевских крестов черного дуба и таких же звезд украшает

самый иконостас. Все иконы написаны скромным местным живописцем и написаны для такого весьма удовлетворительно. Образ Воздвижения Креста Господня и апостолы на царских дверях даже положительно хороши (рис. 3).

Большая люстра, ставники, висающие паникадила и четыре большие креста с трехсвечниками и многими висающими небольшими крестами на стенах, все это сделано из хрусталя и при вечернем освещении блистает тысячами огней благодаря бесчисленным граням разнообразных хрустальных украшений.

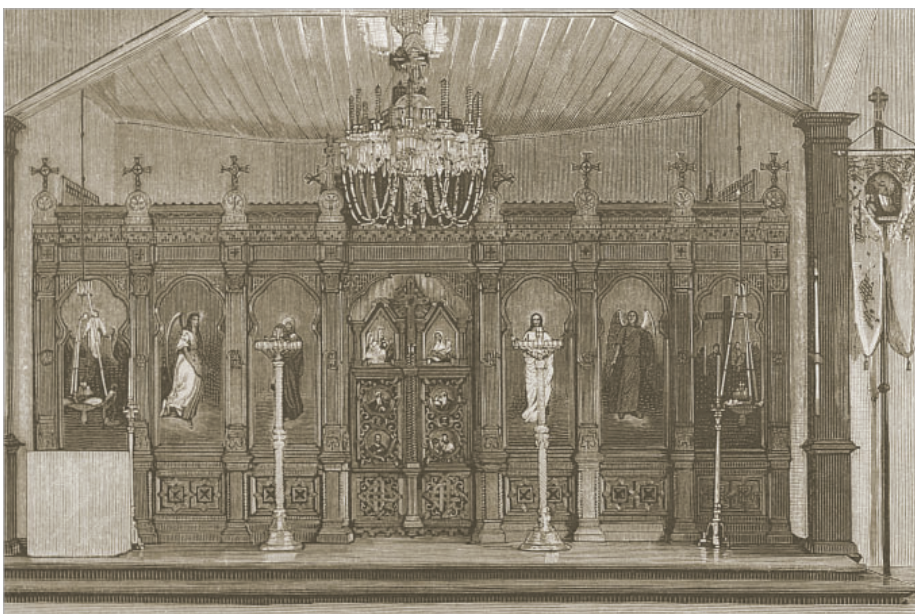
На стенах, по обе стороны иконостаса, большие темно-синие церковные хоругви с золотою бахромою и две меньшие хоругви Старшего и Младшего Братских Кружков школы: одна красная с большим золотым крестом, другая голубая с крестом серебряным.

Из царских врат от престола на середину церкви расстилается красивый ковер, состоящий из полосы темно-малинового бархата между двух вышитых полос с большими белыми датурами (лилиями) и роскошными зелеными листьями по темному фону.

На престоле, кроме обычной серебряной священной утвари – евангелие с рисованными на фарфоре медальонами тонкой работы.

Не менее вечернего красиво и дневное освещение храма, когда яркие лучи солнца, умеряемые матовыми и синими стеклами окон, наполняют его мягким, радостным светом».

У своєму описі Микола Неплюєв не згадав про особливу релік- ➞

Иконостас Хрестовоздвиженського храму

← вію, яку мав Хрестовоздвиженський храм – хрест, зроблений з оливкового дерева та освячений на Гробі Господньому. Цей хрест у 1887 році блюстителю Братства особисто привіз із Єрусалиму. До інтер'єрного ансамблю храму також належав ще один унікальний предмет – аналой з образом Христа Спасителя, який на склі виконав італійський художник П. Нерушеллі. Необхідно зауважити, що М.М. Неплюєв був наділений унікальними правами: єпископ грамотою благословив його вдягати стихар та виступати за церковною кафедрою, а також проводити спеціальні

братські обряди, наприклад, посвячення нових членів Братства.

Храм у Воздвиженському незмінно діяв до встановлення радянської влади. У 20-х роках ХХ ст. більшовики пограбували церкву, винесли з неї все начиння. Довгий час вона стояла спустошеною. На початку 30-х років ХХ ст. будівлю розібрали і перевезли до сусіднього села Говоруново. Згодом там із колишнього православного храму зробили сільський будинок культури. Служба у храмі відновилася на декілька років (з 1941 по 1949), а потім святиню спочатку перетворили на зерносхови-

ще, пізніше – на сховище мінеральних добрив для місцевого колгоспу. У 70-х роках будівля храму стояла пустою і була вже напівзруйнованою.

Історія Хрестовоздвиженського храму завершилась у 2005 році, коли її залишки згоріли. Збереглася лише віконна рама, яка зараз є експонатом музею «Трудове братство М.М. Неплюєва» у Воздвиженському.

Богослужіння у Воздвиженському відновили лише у 1996 році, пристосувавши під церкву частину будинку М.М. Неплюєва, але повноцінного храму там і досі не існує.

НЕВІДОМІ ФАКТИ ПРО ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ

Цього року до чергового номера збірника наукових праць «Сіверщина в історії України» – періодичного видання Національного заповідника «Глухів» – надійшла стаття від киянки Валерії Павленко «Олександр Мурашко: слідами українського імпресіонізму». І хоча авторці статті виповнилося лише 16 років, вона з великим ентузіазмом і завзятістю молодого науковця шукає розпорошену по всьому світу інформацію про відомого українського живописця початку ХХ ст., який виробив власний неповторний стиль у поєднанні імпресіонізму, модерну та реалізму. Вітчизн художника, Олександра Івановича Мурашко, був знайомим іконописцем, майстром іконостасів та різьбярем по дереву, а дядько, Микола Іванович Мурашко – засновником малювальної школи у Києві. Обидва вони тісно пов'язані з Глухівщиною (останній народився у Глухові).

Діалог між авторкою статті і редакційною колегією збірника, який виник у ході опрацювання публікації, несподівано мав своє продовження. Як з'ясувалося, Валерія у приватному архіві «The Duke University Archive Durham, North Carolina» знайшла невеличку книжечку, надруковану у Берліні у видавництві «Грані» одним з найпомітніших українських мистецтвознавців ХХ ст., художником, дослідником пам'яток архітектури Георгієм Крескентійовичем Лукомським, який назавжди покинув Україну у 1920-х роках. На жаль, ані на титульній, ані на останній сторінці не зазначено рік видання. На нашу думку, враховуючи стилістику і пунктуацію тексту, а також спогади по «свіжих слідах» того, що сталося в житті українського мистецтва протягом одного року (1919–1920), книжечка, скоріш за все, побачила світ десь у 1921 р. Вона має назву «Венок на могилу пяти деятелей искусства» і присвячена пам'яті відомих художників, мистецтвознавців, архівістів, істориків часів Української революції 1917–1921 рр.: Георгія Івановича Нарбута – художника-графіка, одного із засновників і ректора Української академії мистецтв, автора перших українських поштових марок і паперових грошей; Вадима Львовича Модзалевського – історика, архівіста, генеалoga, мистецтвознавця, громадського діяча; Олександра Олександровича Мурашка – живописця і педагога, майстра психологічного портрета; Костянтина Віталійовича Широчького – історика українського мистецтва; Петра Яковича Дорошенка – історика, державного і громадського діяча. Кожен з них зробив свій вагомий внесок у становлення української національної культури. Кожен з них заслуговує на окрему розмову.

Цінність маленької книжечки, з якою ми пропонуємо ознайомитись читачеві, полягає у живих спогадах людини, що особисто знала цих непересічних особистостей, у деталях їх думок, прагнень, останніх днів життя.

Сподіваємось, що цей матеріал, у якому збережено лексику, синтаксис, пунктуацію твору, авторські та часові особливості мови початку ХХ ст., буде цікавим не тільки для дослідників історії українського мистецтва, а й широкому колу читачів.

В Георгієвском переулочке, в маленьком деревянном особнячке, против сада с серым, покосившимся дощатым забором, за которым виднелись засохшие ветви кленового куста, а вдали сияли золотые главы и звёзды, усыпающие синие барочные купола «банных» покрытый Софийского собора, – жили да поживали два друга, влюблённые в эту украинскую архитектуру храма, влюблённые настолько, что и поселились они-то против собора, чтобы видеть его всегда.

Егор Иванович Нарбут и Вадим Львович Модзалевский – о них идёт тут речь – обставили две своих приёмных «парадных» комнаты как могли лучше, с трогательностью девичьей. Съез Вадим Львович из Чернигова, – где жил он перед тем года четыре во флигеле Дома Дворянства секретарём, – съез он сюда, при гетмане Скоропадском, картины свои – три любимых портрета, два примечательных натюрморта да стекло старинное украинское – медведки, фаянс межигорский, полтавские игрушки

глиняные, фарфоровых чашек «миклашевских» с пяток, тканей да ковриков ярких несколько штук, чернофонных, что попроще, ковриков десятков и книг – целую комнату! Ими завалил все полки: была эта библиотечка редкая, подобранная, по генеалогии, истории и искусству Украины. В углу, среди неразобранных книжек, стояла простенькая, узенькая кровать. Рабочий стол всегда завален был рукописями, гранками из типографии – то к «малороссийскому» родословнику «Стороженковскому», то к статьям

в журналах. Как отшельник жил Вадим Львович. Серый костюм, узенький, тесный, бледное с точёными красивыми чертами лицо, борода длинная; глаза смотрят спокойно, радушно, ласково; видно, только и интересуется его архив какой-нибудь да грамота жалованная, да гербок панский.

Егор Иванович устроил себе большую комнату – целое зальце. Карельская «ампирная» – крепостная мебель – из Полтавщины стояла вдоль стен: диван – диву дашься! И где это он сумел такой диван достать диковинный – длинный-предлинный, и стройный, и стильный, и притом гарнитур целый – и кресла, и стулья, всё одно к одному. А по стенам – своих вещей он не любил вешать, – старые портреты, рисунки приятелей по «Миру искусства»; но особенно ценны были курьёзные провинциальные портреты «барынь», купца какого-то с медалью на шее, и панночки хрупкой, с голубыми лентами. Полки полны были стёклышек, фарфора. А книг тоже много, и все по искусству, дорогих, да ещё с автографами – от друзей!

Старая шаль разложена на рояле, и чудесный с разводами ковёр на полу. Настоящий праздник, а не ковёр! Как взглянешь – так на душе повеселеет. Чего, чего тут только не было! И птицы пели, и ягоды созревали, и цветы благоухали – и всё на солнечном – светло-жёлтом – фоне. А вокруг шли гирлянды по голубому полю. И стояли стулья карельские и столик овальный перед диваном на этом-то поле ковровом, как живые.

А вот войдёт хозяин, пройдет с развальцей, полный и, как полковник Глуховский, или Стародубский, солидный, пойдёт по ковру этому, – а одет в жупан синий, подпоясан поясом широким, обут в сапожки жёлтые, – пойдёт по ковру – хоть портрет пиши на всём этом фоне полусказочном.

Пышный, розовый, дородный и разодетый по-украински, то с улыбкой, а то со строгою деловитостью, Егор Иванович покорял своею речью, словом, словечками всякими, остроумием и знаниями, удивлял начитанностью, для художника необычною; эрудит был настоящий. И потому часто так к нему заходили и Зайцев из Академии Наук, и Бойчук – художник-техник, и помощник Модзалевского Морозов. Двое дру-

Георгій Лукомський. 1910-ті роки

зей, земляков-черниговцев, сдружились в Чернигове. Там, в уютной прохладной квартирке Модзалевского, в домике 1830-х годов, в открытые окна нёсся цветочный аромат липовых деревьев, а на полу, крашеном масляной жёлтой краской, лежали «циновки», полосатые, как на *interieur*е Зеленцова или Зарянки, и сияла голубыми отблесками красного дерева мебель, а витринки полны были миниатюр и часечек, что собирал годами Вадим Львович у антикваров – Идлиса да Шлепянова в Чернигове, – и на столе стояла красной искрою горящая рюмочка наливки-вишнёвки. Там и сговорились они жить вместе в Киеве. И поселились, и работали много и дружно на славу искусства и народа родного – и вместе, один – ректор Академии Художеств, другой – «голова архивного правления», – вместе они были видными фигурами в эпоху Гетмана и при Директории. Даже советская власть их не трогала, хотя робел бедняга Нарбут – доносы были на него, что он «боротьбист» и против московских большевиков. Вместе и «упразднены» были за ненадобностью при Добровольцах, когда не оценили их громадных заслуг перед краем, – и отстранили от должностей, не дали больше кредитов «на художников», велели передать все спасённые Модзалевским (с февраля 1918 года) архивы – в ведение самозванного «Комитета охраны старины», основанного карьеристами, мало общего имевшими с этим делом.

Рухнуло сразу всё удовольствие для жизни Вадима Львовича. Незаслужен-

Обкладинка книги Г. Лукомського «Венок на могилу пяти деятелей искусства»

но отстранённый от любимого дела, он был этим сильно подавлен. В таком же состоянии находясь (я ведал архитектурой всех церквей и музеем Ханенковским) – последний раз я видел этих друзей перед своим отъездом из Киева, откуда все старались бежать. Уехали и я. А оба друга заболели. Оба страдали от непризнания, неблагодарности людской, оба стали нуждаться сильнее и сильнее. Поправился после тифа Егор Иванович, заболел Вадим Львович. Едва успевала жена помогать то одному, то другому. А тут ещё и дети маленькие Е.И. Нарбута, славненькие, четырёх и пяти лет.

Стали они продавать свои любимые вещицы, спустили за гроши – надо же было существовать – всё любимое, накопленное годами. Хотели было магазин устроить, да не удалось; поставили этикетки, список-каталог составили, цены обдумали, смеялись, шутить старались... Но смех этот сквозь слёзы был. И начали приходить и брать вещи чужие люди, вещи выбирать особо ценные, ибо не мог художник Нарбут просто кое-какие вещи покупать. Пусть это были вещи недорогие, не лучшие – но это были вещи тонкие, «вкусные» и типичные.

И снова заболел Егор Иванович. А за ним его друг. И не прошло ➡

← трёх-четырёх месяцев – не выдержали оба лишения, не пережили морального угнетения – и понесли гробы с их телами под своды того самого собора, на куполах которого мерцали даже вечером звёзды золотые, на купола которого сквозь сучья дерева любовался Нарбут и утром, одеваясь, и ночью среди работы, когда, освещённые луною, купола эти мерцали таинственно и многоречиво. Не даром просил Нарбут о срубке этого дерева сухого: мешало оно ему видеть силуэт храма древнего. И срубили дерево, да любоваться некому стало. Опустился домик на Георгиевском переулке.

Как быстро! Ещё в июле собрались мы на Лукьяновке, на Татарской улице близ Кмитова яра у Бойчука, профессора академии Художеств, в садике, среди черешневых, усыпанных плодами, деревьев между кустарничком смородиновым, на сочной высокой траве мы отдыхали; в тени берёзовой аллеи накрыт был стол, и ученики «мастерни» угощали нас и варениками с вишнями, и галушками, и «взваром» пшеничным. Выпил Егор Иванович воды из колодца, выпил её и Бурачек, и оба слегли через пару дней. Потом возвратный тиф, и через пол года не стало Нарбута – крепыша, богатыря.

Другое дело Модзалевский: он всегда был очень хил и страдал от болезней немало. И не удивительно, что его слабый организм, расшатанный нуждой и лишениями, не выдержал болезни, унёсшей его в могилу.

В лице Нарбута понесла утрату не только Украина, но и вся Россия, которой он до 1917 года отдал немало своих сил; это утрата всего художественного мира, ибо Нарбут, как график, был едва ли не лучший в мире, и во всяком случае единственный в своём роде.

Учеником реального училища приехал он в 1906–7 г. из Глуховского уезда а Петербург к Рериху – учиться. Вскоре они не сошлись, и Нарбут, «взяв» однако от Н.К. Рериха немало полезного в знании искусства, – переехал к Билибину.

И.Я. Билибин, как педагог и график, конечно, оказал огромное влияние на творчество Егора Ивановича. Под знаком Билибина сложилась вся творческая основа дарования Нарбута. Но его графическое умение и мастерство ещё поразительнее, чем Билибинское. Склад, индивидуальность, сюжетность были его собственными уже и тогда, даже в первый период деятельности. Быть может, манера была несколько заимствованная, но не «привились» к Нарбуту «русские» сюжеты, И.Я. Билибиным из-

Георгій Нарбут в Ермітажі (1914 р.)

любленные и разрабатываемые. Сделал Нарбут на заказ одну-две акварели и перешёл к игрушкам, к детским сказкам. Искал всегда своих материалов. Период Билибина сменился совместной работой Егора Ивановича со мною. Он переехал ко мне на Васильевский Остров, на 22-ю линию, и здесь мы с ним работали во всю, исполняя заказы, устраивая выставки. Ели и блины, запивали рябиновой и закусывали копчёшкой жареной и икрой паюсной. Хорошо жилось нам. Жизнь же он вёл такую: ежедневно бегает по знакомым, – людей любил, был общителен очень, – а поужинав, с 11–12 вечера, – как засядет, – так до утра, до 7–8 часов всё и работает заказы. А Гроссман и Кнебель, а Грабарь и Голике и другие «забрасывали» его заказами. И, казалось, брал он немало денег за работы свои, всегда гордо отстаивая достоинство и авторитет художника, и все к нему шли, просили работать, – а умер – бедняком совершеннейшим.

У меня он прошёл курс «архитектурного образования», конечно, краткий и весьма своеобразный. Он стал присматриваться к архитектурным памятникам старины, к проектированию, и вот отчего впоследствии, начав композиции «видения», в котором значительную роль играли архитектурные мотивы, он так легко, так виртуозно с ними справлялся: перспектива его никогда не смущала, самые трудные ракурсы, удаления, тени

в перспективе, отражения в застывшей, как зеркало, воде, ряда нагромождённых зданий – его не смущали, напротив, он, казалось, любит эти затруднения, которые с лёгкостью преодолевает, как опытный математик разрешает самую трудную задачу. Он полюбил, живя у меня, архитектуру усадьбы (я увлекался тогда Батуринским дворцом гетмана Разумовского), церковки, иконостасы.

На лето мы расстались – и осенью он уже женился и стал жить самостоятельно. В его квартире на Александровском проспекте мы виделись реже. Здесь он увлечённо работал над силуэтами. Потом он выполнил огромную работу по иллюстрированию «Георгиевского Статута»; здесь его близость с моим братом – историком и геральдиком была крайне полезна. Он узнал благодаря брату прелесть геральдических зверей, трав и полей, корон и щитодержателей. Полюбил, увлёкся и, став художником гербового отделения, немало иллюстрировал книг брата, и среди других наилучший труд: Малороссийский Гербовник (сборник гербов украинских фамилий); далее он выполняет огромную серию военных символических картин, помещённых в «Лукоморье», с орлами, флагами и всякими военными атрибутами. Это расцвет его графического и колористического дарования. Одновременно, можно смело сказать, все лучшие книги, издаваемые в «Сириусе», у Голике и Вильборга («Галиция», «Харьковские усадьбы», «Басни Крылова», «1812 год») были им иллюстрированы.

Умная, логичная, совершенно безупречная композиция, приятный эластичный штрих (но никогда не пером, Е. И. рисовал всегда кистью), выработка и проработка деталей, свидетельствующая об огромной выдержке (я вспоминаю, как напролёт целые ночи он просиживал за рисунком, «заполняя» в нём иногда за это время всего 1/4 поля или узор ткани), и одновременно красивая лёгкая внешность его рисунков делали его самым желанным, самым подходящим, искусным графиком. Е. И. был завален заказами.

Он стал дорожить, брал недоступные цены, и, однако, все шли к нему. Он стал уставать. После революции, увидя, что беседы в Совещании по делам искусства не приводят к благоприятным результатам, он взял командировку для осмотра дворца в Киеве. И он не вернулся более в Петроград.

При гетмане Скоропадском он занял пост художника Экспедиции Заготовления Государственных Бумаг и разработал рисунки для украинских денежных

знаков (впоследствии были выпущены знаки по этим его рисункам; они не были очень удачными). Но зато печать Академии Художеств, которую он скомпоновал, – одна из лучших его работ.

Вскоре он из профессоров был выбран в ректоры академии, каковым и оставался до своей преждевременной смерти.

Последние работы его – композиции фантастического характера: руины, нагромождения старых стен, башен, арок, обломков, карнизов, капителей, поросших травой, с засохшими сучьями деревьев, видения и сны, смешение впечатлений от Петербурга, Киева, Галиции, Рима. Часто у подножия замковых стен лепится маленький домик 1840-х годов с готическими переплетениями окна, с разноцветными стёклышками, за которыми светится огонёк, вдали туманы, лунный свет чётко падает спереди и тени ложатся с поразительной верностью схваченного перспективного рисунка на плиты; картины-предвидения, картины, изображающие мир по ту сторону бытия...

Вадим Модзалевський. 1904 р.

Вадим Львович Модзалевский, учёный архивист, генеалог. Оставил после себя ряд трудов, из коих самым капитальным был «Родословник», потом «Дневник Марченко» и др. Редактировал «Наше Минувле». Любил старину всяческую, особенно украинскую. Собирал воедино в здании Первой Гимназии все архивы Киева: губернских присутственных мест, казначейства, консистории, полковые и даже жандармского управления. Подбирал и систематизировал этот материал. Сотрудничал понемногу в петербургских журналах.

Но любезнее всего его душе было рыться в пыли архивной. И много, много неразгаданных, неясных и требующих ещё толкования документов имел он в виду опубликовать. Смерть унесла ценного работника, редкого знатока украинской истории, «нашего минувшего».

Підготувала до друку Світлана Жукова.
Продовження у наступному номері

ОНОВЛЕННЯ ЦЕРКВИ В с. БАНИЧІ 1829 р.

Юрій МИЦІК

Доктор історичних наук,
професор
м. Київ

Під час праці в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІРНБУВ) нам вдалося виявити невеликий документ (ф. І, № 35291/8111). Колись співробітники ІРНБУВ невірно описали його як грамоту київського митрополита Гавриїла Кременецького 1776 р. Однак цей документ підписаний тільки священниками Глухова й сіл Глухівського повіту (Винторівка суч. Шосткинського району), Кочерги, Ротівка (сучасного Конотопського району) і ніякого відношення до митрополита не має. Та й створений він був у 1829 р., тобто через кілька десятиліть по смерті Гавриїла (помер у 1783 р.). Це був запис про оновлення церкви в селі Баничі (сучасного Шосткинського району), яке тоді разом з Глухівським повітом входило до складу Чернігівської губернії.

У 1829 р. були завершені роботи по оновленню храму Покрови Пресвятої Богородиці, тобто його поставили на кам'яний фундамент, перебудували престол і прибудували приділ. Це сталося в часи правління сумнозвісного царя Миколи І, причому поряд ним було згадано і спадкоємця трону (майбутнього царя Олександра ІІ). Відзначалося, що поміщик Микола Павлович Коробчевський (насправді – Коропчевський) дав кошти на оновлення храму, благословив цю справу чернігівський і ніжинський єпископ Лаврентій (Бакшеевський), котрий тоді (у 1820–1831 рр.) керував єпархією. Освячення відбулося 27 жовтня 1829 р. за старим стилем у день св. мученика Нестора Солунського. Чомусь не було згадано, що в той же день відзначалася пам'ять св. Нестора-літописця Києво-Печерського.

Дуже цікавим є перелік шести священників, які брали участь у освященні храму і підписали документ. І це не рахуючи настоятеля храму о. Федора Матвієвського.

На жаль, церква не збереглася, але маємо надію, що публікація цього документа буде корисною для дослідників, які цікавляться історією Глухівщини,

зокрема с. Баничі.

№ 1829, листопада 7 (жовтня 27).
Запис про оновлення церкви

«Во славу Святыя Единосущныя Живоотворящя и Нераздельныя Троицы, Отца и Сына и Святаго Духа.

Обновися храм сей во имя Покрова Пресвятыя Богородицы Черниговской губернии Глуховского повета в селе Баничах подведением под оный каменного фундамента, перестройкою престола Господня и пристройкою пределов церковных за державу благочестивейшаго самодержавнейшаго великаго государя императора Николая Павловича и наследника его, благовернаго государя великаго князя Александра Николаевича, по благословению высокопреосвященнейшаго Лаврентия, архиепископа черниговскаго и нежинскаго, и кавалера, коштом и старанием боголюбиваго помещика, титулярнаго советника Николая, Павлова сына Коробчевскаго, при священнике того прихода Феодоре Матвеевском.

В лето от Рождества Христова 1829-о октября месяца в 27-й день. Освятися же храм сей того ➡

← ж года, месяца и числа в день святого мученика Нестора.

При освященнии вышеписанной церкви были: глуховского духовного правления присутствующий наместник Прокопий Щуцкий.

Благочинный священнонаместник

Иоанн Базилевич.

Глуховского правления присутствующий соборный священник Василий Грозицкий (?).

Ротовский священник Иоанн Бардиковский (?).

Того ж села Ротовки священник Ио-

анн Номинский.

винтаровский священник Иоанн Назариев (?).

кочеревский священник Яков Фоми́нский».

ІР НБУВ, ф. І, № 35291/8111. Того-
часна копія

8 червня 2023 року конференц-зал Національного заповідника «Глухів» укотре наповнилася розмаїттям барв та кольоровими відтінками з палітр художників. 12 митців Шосткинщини та Новгород-Сіверщини – Павло Лакоза, Олександр Куліченко, Тамара Бикова, Микола Кокшайкін, Тетяна Хлобистова, Василь Рубаник, Вікторія Кузьменко, Софія Гадельшина, Антоніна Юдицька, Євген Рапута, Алевтина Філон, Ольга Сергієнко – презентували цього дня 19 своїх полотен у Заповіднику в рамках виставкового проєкту «Барви Сіверщини». Цей проєкт став ніби відгомном художньої виставки «Весняний капіж», яка традиційно вже більш ніж 20 років поспіль проводиться на початку березня

Євген Рапута. Натюрморт «Ромашки»

Виставковий проєкт «Барви Сіверщини»

Василь Рубаник. Бузок

в стінах Шосткинського міського краєзнавчого музею.

Виконані у традиційних техніках акварелі на папері та малювання олійними фарбами на полотні, представлені картини зачаровують серця своїм неповторним шармом, глибоким змістом та майстерністю. На полотнах – рідна Сіверщина у краєвидах, пам'ятки архітектури, прекрасна природа, жіноча краса та витонченість. Тут, у міксі барв, внутрішній світ митців: життєрадісність та

спокій у насиченому зеленому; енергія й сила в червоному; почуття таємниці, мрійливості у синьому й фіолетовому; сонячний настрій, тепло, радість, оптимізм у жовтому й помаранчевому.

У цей складний для країни час Національний заповідник «Глухів» продовжує наповнювати оточуючий світ красою, гармонією й надалі залишається експозиційним майданчиком, на якому об'єднуються творчі особистості: як нові обличчя, так і визнані художні таланти.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено у науково-дослідному відділі Заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Надія МІРОШНИЧЕНКО

Людмила АРТЕМОВА

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО